

DOI: <https://doi.org/10.61825/rl.2025.v51.05>**Milena Grzegorzczak-Guźniczak***

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2164-9648>

e-mail: milena775@wp.pl

**UNIWERSYTET W KRAJOBRAZIE KULTUROWYM
WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA PODSTAWIE
DANYCH GUS ZA LATA 2013-2023****THE UNIVERSITY IN THE CULTURAL LANDSCAPE OF THE
LUBUSKIE VOIVODESHIP BASED ON DATA FROM THE CENTRAL
STATISTICAL OFFICE (GUS) FOR THE YEARS 2013-2023****Keywords:** cultural capital, Lubuskie Voivodeship, university, statistical data, secondary data analysis.

The aim of the article is to present the position of the university in the cultural space of the Lubuskie Voivodeship. The analysis is based on statistical data from the Central Statistical Office (GUS), including, among others, the number of students and graduates in the region, as well as participation in cultural activities and the operation of cultural institutions. A secondary data analysis method was employed. Particular attention was paid to the links between the university's activities and the region's educational and cultural potential, viewed in the context of financial outlays at the provincial and national levels. The study identifies the key determinants shaping the position of the University of Zielona Góra in relation to its presence in the cultural landscape of the region, as well as limitations resulting from the demographic and socio-economic conditions of the voivodeship. The results indicate a relatively stable, yet

***Milena Grzegorzczak-Guźniczak** – studia magisterskie oraz studia doktoranckie na kierunku socjologia (Uniwersytet Zielonogórski); zainteresowania naukowe: socjologia zdrowia i choroby, symboliczny interakcjonizm, przemiany ról społecznych, kapitał społeczno-kulturowy.

support-dependent, position of the university in the institutional structure of the region.

UNIwersytet w krajobrazie kulturowym województwa lubuskiego na podstawie danych GUS za lata 2013-2023

Słowa kluczowe: kapitał kulturowy, województwo lubuskie, uniwersytet, dane statystyczne, analiza danych zastanych.

Celem artykułu było ukazanie pozycji uniwersytetu w kulturowej przestrzeni województwa lubuskiego. Analizie poddane zostały dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące m.in. liczby studentów i absolwentów regionu oraz uczestnictwa w kulturze i działalności instytucji kultury. Zastosowana została metoda analizy danych zastanych. Szczególną uwagę zwrócono na powiązania między działalnością uczelni a regionalnym potencjałem edukacyjnym i kulturowym w świetle nakładów finansowych w skali województwa i kraju. Wskazane zostały podstawowe uwarunkowania wpływające na pozycję Uniwersytetu Zielonogórskiego w kontekście jego obecności w krajobrazie kulturowym regionu oraz ograniczenia wynikające z sytuacji demograficznej i społeczno-ekonomicznej województwa. Wyniki analizy ukazały względnie stabilną, lecz wymagającą wsparcia pozycję uczelni w strukturze instytucjonalnej regionu.

Uniwersytet pełni nie tylko funkcję edukacyjną i badawczą, ale również kulturotwórczą, jako przestrzeń dialogu, uczestnictwa i inicjatywy kulturalnej. „Kultura uniwersytetu” to zatem złożone i wielowymiarowe zjawisko, które obejmuje zarówno wartości, normy i praktyki akademickie, jak i relacje społeczne oraz tożsamość instytucjonalną uczelni wyższej. Pojęcie „kultury uniwersytetu” rozwijane jest w badaniach socjologii edukacji, pedagogiki i nauk o kulturze, obejmując takie elementy jak: etos akademicki, styl komunikacji, relacje między nauką a sztuką, a także zaangażowanie uczelni w lokalne środowiska (Melosik 2002, s. 139-145).

Piotr Sztompka podkreśla, że kultura to wytwory ludzkie: materialne i niematerialne, a uczelnia wyższa, jako instytucja wytwarzająca wiedzę, interpretacje i praktyki, spełnia fundamentalną rolę w procesie kulturowej transmisji i twórczości. Sztompka wskazuje, że kultura pełni funkcję integrującą – dostarcza wspólnych kodów i znaczeń, które umożliwiają jed-

nostkom orientację społeczną i uczestnictwo w życiu zbiorowym (Sztompka 2019, s. 7-23). W tym sensie uniwersytet, szczególnie na poziomie regionalnym, staje się nośnikiem wspólnotowej tożsamości. Wyróżniał także kulturę akademicką, rozumianą jako zbiór konkretnych reguł i rytuałów służących apoteozie prawdy w ramach uniwersytetów czy uczelni, swoistych wspólnot uczących i nauczanych (Sztompka 2014, s. 7-18).

Pierre Bourdieu, analizując uniwersytet z perspektywy teorii pól społecznych, ukazuje go jako arenę walki o kapitał kulturowy, symboliczny i społeczny. Uniwersytet nie tylko reprodukuje dominujące struktury społeczne, lecz może również stawać się miejscem ich kontestacji i zmiany. W jego ujęciu kultura uniwersytetu to także narzędzie legitymizowania hierarchii społecznych poprzez autorytet nauki i dyplomów (Bourdieu 1984).

Natomiast Andrzej Szahaj zwraca uwagę na zagrożenia płynące z neoliberalnych reform szkolnictwa wyższego. Komercjalizacja wiedzy i menedżeryjne zarządzanie uniwersytetem prowadzą do erozji akademickiej tożsamości. Szahaj podkreśla, że uniwersytet powinien być wspólnotą intelektualną, nie zaś instytucją podporządkowaną logice rynku (Szahaj 2014). Przestrzeń akademicka musi więc pozostać miejscem dialogu, krytyki i odpowiedzialności za dobro wspólne – także w wymiarze kultury.

Z kolei Anthony Giddens, analizując nowoczesne społeczeństwa, zwraca uwagę na procesy refleksyjnego konstruowania tożsamości, które dokonują się w ramach instytucji społecznych (Giddens 2001, s. 53-60). Uniwersytet – jako przestrzeń dialogu, krytyki i interpretacji – umożliwia jednostkom budowanie własnej tożsamości poprzez uczestnictwo w kulturze, edukacji i działalności naukowej. Dla społeczności regionalnych uczelnia staje się symbolem aspiracji cywilizacyjnych, potwierdzeniem obecności regionu w szerszym obiegu wiedzy i kultury (Olechnicka i in. 2010, s. 15-27).

Z perspektywy regionalnej, uczelnie wyższe odgrywają istotną rolę w kształtowaniu i wspieraniu kultury lokalnej. Poprzez działania edukacyjne, badawcze i artystyczne, instytucje akademickie uczestniczą w budowaniu tożsamości regionalnej, wspierają inicjatywy kulturalne oraz animują debatę publiczną (Varkoly i in. 2019, s. 209-219). Zatem refleksja nad kulturą uniwersytetu nie może być oderwana od kontekstu społecznego i regionalnego. Jest to przestrzeń, w której krzyżują się interesy wiedzy, tożsamości i władzy, ale także miejsce, które – właściwie rozumiane i prowadzone – może odegrać kluczową rolę w rozwoju kultury regionu (Denek 2013, s. 7-21).

Na tej podstawie wysnuto autorską definicję krajobrazu kulturowego, który rozumiany jest jako całokształt materialnych i niematerialnych wytworów działalności ludzkiej, tworzących przestrzeń znaczeń, wartości i praktyk, w której funkcjonują instytucje, społeczności i tożsamości lokalne.

W ujęciu regionalnym obejmuje on sieć instytucji kultury, uczestników lokalnego życia kulturalnego, organizacje pozarządowe, praktyki artystyczne oraz relacje między edukacją a kulturą.

Kultura uniwersytetu w województwie lubuskim na tle danych GUS

W niniejszym artykule podjęto próbę statystycznej diagnozy roli uniwersytetu jako instytucji kulturotwórczej w województwie lubuskim, z wykorzystaniem wybranych danych Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, udostępnianych w ramach cyklicznych publikacji, m.in.: Kultura i dziedzictwo narodowe w 2023 roku (Główny Urząd Statystyczny 2024), Nauka i technika w 2023 roku (Główny Urząd Statystyczny 2025), Sektor non-profit w 2022 roku (Główny Urząd Statystyczny 2023), Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego 2024 (Urząd Statystyczny... 2024a), Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2024 (Urząd Statystyczny... 2024b). Uzupełnieniem są dane z Banku Danych Lokalnych i Dziedzinowych Baz Wiedzy GUS.

Celem przeprowadzanej analizy jest ukazanie, w jakim stopniu działalność lokalnej uczelni wyższej oddziałuje na rozwój kultury regionalnej oraz jaka jest skala i charakter uczestnictwa społeczności akademickiej w życiu kulturalnym województwa, m.in. w oparciu o takie zmienne jak: liczba studentów, absolwentów, uczestników wydarzeń kulturalnych; liczba instytucji kultury i ich dostępności względem liczby mieszkańców; liczba organizacji pozarządowych o profilu kulturalnym; wydatki z budżetu województwa na kulturę; nakłady inwestycyjne na działalność badawczo-rozwojową (B+R). Zakres czasowy analizy obejmuje lata 2013-2023 z dwuletnim odstępem, co umożliwia uchwycenie zmian zachodzących w sferze kultury akademickiej w trakcie dekady w ujęciu dynamicznym.

Tym samym teza główna zakłada ukazanie kulturotwórczej działalności uniwersytetu w kontekście rozwoju i dynamiki życia społecznego regionu. Ponadto, można postawić dodatkowe tezy odnoszące się do tego, iż: wzrost liczby studentów w województwie lubuskim koreluje ze wzrostem uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w regionie; wzrost liczby absolwentów uczelni wyższych w województwie lubuskim pozytywnie wpływa na rozwój lokalnego życia kulturalnego poprzez zwiększenie udziału wykształconych mieszkańców w tworzeniu inicjatyw kulturalnych.

Studenci i uczestnictwo w kulturze

Warto podkreślić, że dwa największe ośrodki akademickie w województwie lubuskim to: Uniwersytet Zielonogórski (UZ) – największa uczelnia publiczna w regionie, dominujący ośrodek akademicki (pod koniec 2023 roku liczył

ok. 8 680 studentów); Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim (AJP) – druga pod względem liczby studentów uczelnia publiczna w województwie o charakterze rozwijającym się. W całym województwie, zgodnie z danymi GUS za rok akademicki 2022/23, funkcjonowało 5 uczelni wyższych (2 uczelnie publiczne i 3 niepubliczne).

Uniwersytet Zielonogórski pełni więc znaczącą funkcję edukacyjną w regionie, ale również kulturotwórczą. Wydział Artystyczny oferuje kształcenie na kierunkach: Grafika, Malarstwo, Sztuki wizualne, Architektura wnętrz, Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej, Jazz i muzyka estradowa. Poza Wydziałem Artystycznym, UZ umożliwia kształcenie na innych kierunkach kulturoznawczych i społeczno-kulturalnych: Kulturoznawstwo (I stopnia) – w ramach Wydziału Humanistycznego; Animacja kultury i twórczej aktywności – Wydział Nauk Społecznych (I i II stopnia) (Uniwersytet Zielonogórski 2025a).

UZ łączy profil akademicki z kształceniem praktyków kultury: od muzyków i grafików, przez animatorów kultury sieciowej, aż po pedagogów edukacji artystycznej. Jednocześnie organizując festiwale nauki, koncerty, wystawy, wykłady otwarte i wydarzenia literackie, uczelnia aktywnie uczestniczy w kształtowaniu życia kulturalnego regionu. Współpraca z instytucjami lokalnymi – muzeami, teatrami, organizacjami pozarządowymi – sprzyja integracji środowisk twórczych i animacji społecznej. (Uniwersytet Zielonogórski 2025b). Uniwersytet wpisuje się w funkcję „regionalnego centrum kultury”, zgodnie z ideą uczelni otwartej na potrzeby społeczności lokalnej.

Z kolei liczba instytucji kultury w woj. lubuskim na przestrzeni lat oscylowała między 72 (2013 r.), a 76 (2023 r.), przy czym najwięcej tego typu funkcjonujących instytucji odnotowano w 2019 roku – 84 obiekty. Zatem w woj. lubuskim w 2023 roku przypadało 0,8 instytucji kulturalnej (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) na 10 tys. ludności, zaś w skali kraju odsetek ten wynosił 1,1. Liczba osób przypadających na wyżej wymienioną placówkę to 12 829,25 w 2023 roku, przy czym w 2013 roku było to 14 187,08. Odpowiednio dla Polski w 2023 roku było to 9 501,77 osób na placówkę, a w 2013 r. 9 868,15 osób. Przytoczone dane dokumentują niższy, niż w innych częściach kraju potencjał kulturowy województwa lubuskiego.

Na uwagę zasługuje także liczebność kół/ klubów/ sekcji z zakresu kultury w woj. lubuskim: w trakcie dekady od 2013 do 2023 roku liczba ich wzrosła z 512 do 707, a najwyższą liczbę zarejestrowanych kół lub klubów kulturalnych odnotowano w 2022 roku – 860. Kluby te liczyły 12048 osób w 2013 roku, a w 2023 roku miały 12220 członków. Najwięcej zainteresowanych uczestnictwem w kołach kulturalnych było w 2016 roku – 15391. Z kolei liczba grup artystycznych woj. lubuskiego plasuje się podobnie na

przestrzeni analizowanych lat (jednak najsłabiej na tle Polski), między 422, a 444, zaś w 2018 roku osiągnęła najwyższą liczbę – 491, z liczbą członków 7081. W 2013 roku grupy artystyczne miały 6093 uczestników, a w 2023 roku 6776 uczestników.

Warto wskazać również, że najmniej teatrów i instytucji muzycznych działało w województwach: lubuskim, opolskim, podkarpackim i świętokrzyskim (po 4). Mimo tego w 2023 roku w woj. lubuskim te instytucje kulturalne zorganizowały 6225 przedstawień i koncertów. Największy udział przedstawień i koncertów poza granicami własnego województwa w ogólnej liczbie przedstawień i koncertów odnotowano w przypadku teatrów i instytucji muzycznych z województwa lubuskiego (41,1%). Także najwięcej zagranicznych przedstawień i koncertów zrealizowano w teatrach i instytucjach muzycznych w województwie lubuskim (1,5 tys.).

Tabela 1

Liczba studentów, absolwentów i uczestników imprez kulturalnych w województwie lubuskim (2013-2023)

Rok	Liczba studentów	Liczba absolwentów	Uczestnicy imprez kulturalnych	Liczba uczestników imprez na 1000 ludności	Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych przypadająca na jednego studenta
2013	19 000	5 996	1 001 586	979,8	52,7
2015	16 533	4 821	1 211 913	1 188,7	73,3
2017	14 093	3 944	963 371	947,6	68,4
2019	12 600	3 089	1 127 468	1 113,0	89,5
2021	12 284	2 848	450 875	455,7	36,7
2023	11 566	2 886	1 905 894	1949,8	164,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Powyższe dane (Tabela 1) pokazują, że w latach 2013-2023 w województwie lubuskim odnotowano wyraźny spadek zarówno liczby studentów, jak i absolwentów uczelni wyższych. Liczba studentów zmniejszyła się z 19 tys. w 2013 roku do blisko 11,6 tys. w 2023 roku – co stanowi spadek o ponad 39%. Liczba absolwentów spadła z niemal 6 tys. do poniżej 2,9 tys., czyli o ponad 50%.

Regres ten może wynikać z kilku czynników: demograficznych – malejąca liczba młodzieży w wieku studenckim; migracyjnych – odpływ młodych ludzi do większych ośrodków akademickich. Sytuację odzwierciedla również utrzymujące się ujemne saldo migracji w regionie (w 2023 roku – 626 osób

na 1 tys. ludności, ale było niższe niż przed rokiem), a straty ludności w wieku produkcyjnym i studenckim mają istotny wpływ na sektor edukacyjny i kulturalny. Obserwowalna jest demograficzna luka, pogłębiająca spadek liczby populacji oraz starzenie się struktury wiekowej. Zgodnie z danymi GUS, w 2023 roku w skali roku liczba ludności w województwie lubuskim zmniejszyła się o 5,0 tys. (do 975 tys. wg stanu na 31 grudnia 2023 roku).

Wyjątkiem jest zatrzymanie trendu spadkowego liczby absolwentów w 2023 roku. Wskazuje to także na potencjalny wpływ absolwentów uczelni wyższych na kulturę regionu, nadając im rolę kadry dla instytucji kultury, twórców i animatorów kultury, działaczy edukacji kulturalnej, czy wprowadzania innowacji i przedsiębiorczości kulturalnej (Guzy-Steinke i in. 2022, s. 104). Choć wielu absolwentów opuszcza region po zakończeniu edukacji, część z nich decyduje się na pozostanie i aktywne uczestnictwo w życiu lokalnym. Z ostatniego raportu Uniwersytetu Zielonogórskiego dot. monitoringu losów zawodowych absolwentów za 2022 roku wynika, że 46% biorących udział w badaniu po skończeniu studiów podjęło pracę w województwie lubuskim (Uniwersytet Zielonogórski 2024, s. 17-18).

Długofalowo, obecność dobrze wykształconych mieszkańców może prowadzić do: rozwoju instytucji trzeciego sektora (np. fundacji, stowarzyszeń kulturalnych), zwiększenia popytu na ofertę kulturalną, powstawania nowych form współczesnej ekspresji artystycznej i obywatelskiej. Ich aktywność może mieć charakter zarówno formalny (np. zatrudnienie w instytucjach kultury), jak i nieformalny (np. prowadzenie blogów kulturowych, działalność w ramach ruchów miejskich).

Kapitał ludzki, mierzony m.in. poziomem wykształcenia mieszkańców, jest uznawany za jeden z kluczowych determinantów rozwoju kulturowego. W województwie lubuskim w latach 2021-2023 zaobserwowano wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym w populacji osób w wieku 15-89 lat (z 22,1% do 24,8%). Wyższy poziom wykształcenia sprzyja uczestnictwu w kulturze, tworzeniu nowych inicjatyw społecznych oraz wzmacnianiu instytucji kultury (Makuch 2014, s. 55-61). Studenci, absolwenci, a także kadra uczelni stanowią grupę o podwyższonej aktywności kulturowej i społecznej (Solarczyk-Szwec 2007, s. 176-187) – częściej uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych, angażują się w działalność NGO, a także podejmują inicjatywy z zakresu edukacji nieformalnej i animacji kultury.

Dane dotyczące uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych wskazują jednak na istotne wahania: w 2013 roku liczba uczestników tych wydarzeń wynosiła niespełna 1 mln osób, a w 2015 i 2019 roku przekroczyła 1,2 mln. W 2021 roku, czyli w czasie pandemii Covid-19, odnotowano radykalny spadek – do 450 tys. uczestników, co przełożyło się na zaledwie 455 osób na

1000 mieszkańców. Jednak w 2023 roku w woj. lubuskim nastąpił imponujący wzrost do ponad 1,9 mln uczestników, co oznacza rekordowy poziom na tle kraju (przeciętnie 888 osób na 1 000 mieszkańców Polski): prawie 1950 osób na 1000 ludności, czyli średnio niemal dwa wydarzenia na osobę. Ten wzrost może świadczyć o wzmożonym zainteresowaniu kulturą po okresie restrykcji i pandemii, jak również o poprawie dostępności i atrakcyjności oferty kulturalnej w regionie. Może oznaczać również skuteczniejsze działania instytucji kulturalnych, wzbogacenie i poszerzenie oferty kulturalnej czy lepszą informację publiczną w tym zakresie, gdzie studenci i absolwenci stanowią pośród mieszkańców woj. lubuskiego potencjalnych odbiorców i uczestników, a także współtwórców oferty kulturalnej.

W celu uchwycenia relacji pomiędzy sektorem szkolnictwa wyższego a dynamiką uczestnictwa w kulturze w województwie lubuskim w latach 2013-2023 zastosowano wskaźnik liczby uczestników wydarzeń kulturalnych przypadających na jednego studenta (per student), stanowiący opracowanie własne dla potrzeb niniejszego artykułu. Pozwala nie tylko mierzyć zmiany ilościowe, lecz również interpretować jakościowe przeobrażenia w strukturze uczestników kultury.

W analizowanym okresie zaobserwowano systematyczny spadek liczby studentów – z 19 tys. w 2013 roku do 11,6 tys. w 2023 roku (spadek o 39%). Mimo tego trendu wskaźnik uczestnictwa w kulturze per student wzrósł z poziomu 52,7 w 2013 roku do rekordowych 164,8 w 2023 roku. Oznacza to, że każdy student „przypadał” na trzykrotnie większą liczbę uczestników wydarzeń kulturalnych niż dekadę wcześniej.

Taka dynamika może być interpretowana dwojako. Po pierwsze, sugeruje intensyfikację uczestnictwa studentów – choć grupa ta uległa liczebnemu skurczeniu, to jej członkowie mogli aktywniej uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych. Po drugie, wzrost wskaźnika może również odzwierciedlać większe otwarcie instytucji kultury na środowisko akademickie, m.in. poprzez dostosowanie oferty programowej, działania promocyjne, współpracę z uczelniami czy nowe formy partycypacji kulturowej.

Co istotne, tak wysoki wskaźnik może również wskazywać na rosnącą aktywność innych grup społecznych. W tym ujęciu wskaźnik uczestnictwa per student pełni również rolę wskaźnika kontekstowego, ukazującego procesy demokratyzacji dostępu do kultury oraz rosnącą rolę polityki kulturalnej samorządów. Należy jednak zaznaczyć, że wskaźnik nie mierzy rzeczywistego udziału studentów w wydarzeniach, a jedynie potencjalną relację między ich liczbą a ogólnym ruchem kulturalnym.

Liczba organizacji pozarządowych o profilu kulturalnym

W 2022 roku w Polsce działało łącznie 115,5 tys. zarejestrowanych organizacji non-profit. Najwięcej z nich miało siedziby w województwie mazowieckim (18,2 tys.), a najmniej organizacji działało w województwach lubuskim i opolskim (po 3,0 tys.). W strukturze organizacji non-profit dominowały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne z najwyższym udziałem w województwie lubuskim (70,9%), zaś organizacje koncentrujące działania w dziedzinie kultury i sztuki stanowiły w regionie 11,4%. Choć pod względem bezwzględnej liczby organizacji region należy do najmniej zasobnych w kraju, należy odczytywać te dane w kontekście struktury demograficznej i instytucjonalnej województwa.

W 2023 roku w województwie lubuskim funkcjonowało 76 instytucji kultury, co – przy liczbie 11 566 studentów i 2886 absolwentów – oznacza względnie stabilny poziom zaplecza instytucjonalnego. Mimo tego stosunkowo wysoki udział stowarzyszeń w strukturze organizacji pozarządowych (70,9%) oraz zauważalna obecność organizacji o profilu kulturalnym (11,4%) mogą wskazywać na istotną aktywność środowisk lokalnych i inicjatyw oddolnych w obszarze kultury – tym bardziej że udział organizacji kulturalnych w regionie jest porównywalny ze średnią krajową. Zauważalny może być również efekt synergii między uczelniami a trzecim sektorem. Aktywność studentów kierunków humanistycznych i artystycznych, działalność kół naukowych oraz projektów realizowanych w ramach praktyk lub wolontariatu, stanowi istotne zaplecze kompetencyjne i organizacyjne dla lokalnych NGO.

Nakłady finansowe na kulturę

Analiza wydatków budżetowych województwa lubuskiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2013-2023 wskazuje na znaczący wzrost zaangażowania regionu w rozwój oferty kulturalnej. Nakłady wzrosły z 27,1 mln zł w 2013 roku do 72,3 mln zł w 2023 roku, co oznacza wzrost o ponad 166% w ciągu dekady. Jest to wyraźna, progresywna zmiana, będąca realnym świadectwem rozbudowy zaplecza kulturalnego.

W tym samym czasie wydatki na kulturę w skali ogólnopolskiej wzrosły z 1,3 mld zł do 3,06 mld zł (wzrost o ok. 135%), co oznacza, że województwo lubuskie rozwijało wydatki na kulturę szybciej niż średnia krajowa. Wzrost tych wydatków może wskazywać na wzmocnienie zaplecza organizacyjnego i oferty instytucji kultury, co znajduje odzwierciedlenie w rosnącej liczbie uczestników wydarzeń (ponad 1,9 mln uczestników w 2023 roku, wg tabeli 1) i jest zachętą do aktywności kulturalnej środowiska akademickiego.

Tabela 2

Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (mln zł)

Rok	Wydatki ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (mln zł) – woj. lubuskie	Wydatki ogółem na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (mln zł) – Polska
2013	27 137 129,01	1 301 745 012,57
2015	35 635 636,23	1 366 546 966,02
2017	32 121 058,67	1 390 682 942,26
2019	43 448 532,41	1 801 290 111,24
2021	40 994 094,93	1 979 515 520,9
2023	72 302 100,82	3 057 319 931,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Nakłady finansowe na działalność badawczą i rozwojową

Analiza danych GUS wskazuje na utrzymujące się przez dekadę niskie nakłady na działalność badawczą i rozwojową w przeliczeniu na mieszkańca w województwie lubuskim. W 2023 roku wyniosły one 325 zł, co stanowiło jedynie około 23% średniej krajowej (1409 zł). Najniższy poziom odnotowano w 2015 roku – 88 zł (19% średniej krajowej).

Tabela 3

Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową (B+R) na 1 mieszkańca (zł)

Rok	Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową – woj. lubuskie	Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową – Polska	Udział woj. lubuskiego w średniej krajowej
2013	186	375	49,6%
2015	88	470	18,7%
2017	162	536	30,2%
2019	232	789	29,4%
2021	189	992	19,0%
2023	325	1409	23,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dziedzicznych Baz Wiedzy GUS.

Dane zawarte w powyższej tabeli wskazują na rozwój nakładów na działalność badawczą i rozwojową (B+R) w woj. lubuskim, choć z widocznymi

wahaniami i dużą luką względem średniej krajowej. W 2023 roku nakłady wyniosły mniej niż 1/4 średniej krajowej, co wskazuje na potencjał rozwojowy, ale też potrzebę interwencji. Konieczna jest intensyfikacja działań wspierających rozwój zaplecza naukowego i infrastrukturalnego w regionie, co może być realizowane m.in. przez uczelnie wyższe jako instytucje o kluczowym znaczeniu dla lokalnego ekosystemu innowacji w zakresie integracji społecznej i podnoszenia kapitału kulturowego (Domagała, Pietrzak 2023, s. 25-39).

Podsumowanie – Typologia ról kulturotwórczych uniwersytetu

Rola uniwersytetu jako aktora kulturowego w regionie nie ogranicza się wyłącznie do funkcji edukacyjnej czy badawczej. Uczelnie wyższe pełnią wielowymiarowe funkcje kulturotwórcze, oddziałując zarówno na lokalne środowiska twórcze, jak i na praktyki uczestnictwa w kulturze (Kościelnak 2015). W oparciu o dane empiryczne z lat 2013-2023, podjęto próbę konceptualizacji i uporządkowania tych ról poprzez stworzenie typologii, która uwzględnia różne formy zaangażowania uczelni w życie kulturalne regionu – od animacji i organizacji wydarzeń, przez współpracę z instytucjami kultury, po wpływ strukturalny związany z kształceniem kadr kulturowych i transferem wiedzy. Role kulturotwórcze uniwersytetu są to zatem funkcje, w ramach których uczelnia wyższa oddziałuje na kształt, rozwój i dynamikę życia kulturalnego regionu. To zarówno działalność bezpośrednia (np. organizacja wydarzeń artystycznych, kształcenie artystów i animatorów), jak i pośrednia (transfer wiedzy, tworzenie infrastruktury, udział w polityce kulturalnej).

Typologia ta stanowi podstawę do dalszej analizy dynamiki relacji między szkolnictwem wyższym a kulturą regionalną oraz może posłużyć jako narzędzie badawcze w planowaniu lokalnych polityk publicznych i strategii współpracy między podmiotami w obszarze kultury, edukacji wyższej i nie tylko.

Na podstawie opracowanej typologii ról kulturotwórczych uniwersytetu, można wskazać szereg kluczowych wniosków dla dalszego rozumienia funkcji uczelni wyższych w procesach kulturalnych regionu.

Po pierwsze, uniwersytet jawi się jako wielowymiarowy aktor kultury, którego rola nie ogranicza się wyłącznie do funkcji edukacyjnej, lecz obejmuje także animację kultury i wytwarzanie kapitału kulturowego. Potwierdza to wskaźnik uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych przypadających na jednego studenta, który wzrósł z 52,7 w 2013 roku do 164,8 w 2023 roku. Wzrost ten świadczy o większym zaangażowaniu społeczeństwa, w tym młodych ludzi (studentów i absolwentów) w życie kulturalne regionu, a także

o silnym otwarciu instytucji kultury na środowisko akademickie oraz o rosnącej roli uczelni w integracji lokalnych środowisk artystycznych.

Tabela 4

Typologia ról kulturotwórczych uniwersytetu w woj. lubuskim

Typ roli	Opis funkcji	Powiązane dane empiryczne
Uniwersytet jako animator kultury	Uczestnictwo w wydarzeniach, organizacja imprez kulturalnych przez środowiska akademickie, aktywizacja studentów i absolwentów	Liczba uczestników imprez kulturalnych – Uczestnicy na 1000 ludności – Uczestnicy na 1 studenta
Uniwersytet jako twórca kapitału kulturowego	Kształcenie wykwalifikowanych absolwentów, ich wpływ na rozwój NGO, sektor kultury i animację kulturową	Liczba absolwentów rocznie – Relacja uczestników kultury do liczby studentów
Uniwersytet jako inwestor/partner kultury	Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego (JST), udział w wydatkach na kulturę i dziedzictwo, tworzenie infrastruktury	Wydatki województwa na kulturę – Udział woj. lubuskiego w krajowych nakładach
Uniwersytet jako ośrodek wiedzy i badań na rzecz kultury	Działalność badawczo-rozwojowa (B+R) jako zaplecze intelektualne dla kultury i polityk publicznych	Nakłady na B+R na 1 mieszkańca – Udział woj. lubuskiego w średniej krajowej

Źródło: opracowanie własne.

Po drugie, Uniwersytet Zielonogórski jako twórca kapitału kulturowego oddziałuje na kulturę także poprzez kształcenie absolwentów kierunków artystycznych, humanistycznych i społecznych (grafika, edukacja artystyczna, animacja kultury). Tworzy tym samym ludzki potencjał rozwoju kultury regionu – przyszłych pracowników instytucji, liderów NGO i animatorów. Spadek liczby absolwentów nie przekłada się na spadek ich znaczenia – przeciwnie, mniejsza, lecz bardziej kompetentna grupa kształtuje lokalne środowiska twórcze i inicjatywy obywatelskie. Za Bourdieu (1984) uczelnia reprodukuje i wytwarza kapitał kulturowy regionu, będąc jego głównym źródłem i depozytariuszem.

Po trzecie, mimo widocznych pozytywnych tendencji w zakresie uczestnictwa w kulturze, słabiej rozwinięta pozostaje rola uczelni jako partnera inwestycyjnego i badawczego. Dane dotyczące nakładów wewnętrznych na działalność B+R na 1 mieszkańca wskazują na niski udział województwa lubuskiego w średniej krajowej – z poziomu 49,6% w 2013 roku spadł on do 23,1% w 2023 roku, co może ograniczać możliwości strategicznego rozwoju kultury opartej na wiedzy i innowacji. Uniwersytet współpracuje z instytucjami samorządowymi i kulturalnymi (muzea, teatry, NGO), jednak jego

udział finansowy i infrastrukturalny w rozwoju kultury pozostaje ograniczony. W perspektywie strategii rozwoju regionu warto rozważyć rozwinięcie roli uczelni jako inwestora kultury opartej na wiedzy (knowledge-based cultural investment).

Po czwarte, analiza wydatków na kulturę w województwie lubuskim ujawnia peryferyjność finansową regionu w porównaniu do poziomu krajowego – w 2023 roku woj. lubuskie odpowiadało za zaledwie 2,4% ogólnopolskich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Choć odnotowano nominalny wzrost tych nakładów (z 27 mln zł w 2013 roku do ponad 72 mln zł w 2023 roku), nie przełożyło się to proporcjonalnie na wzrost pozycji regionu w krajowym systemie finansowania kultury. Mimo niskiego poziomu finansowania uczelnia posiada potencjał, by rozwinąć funkcję „laboratorium kulturowego” – prowadzącego badania i ewaluacje potrzeb kulturalnych, innowacji społecznych czy cyfrowych form uczestnictwa w kulturze.

Analiza literatury przedmiotu pozwala wskazać również role kulturotwórcze uniwersytetu, które są postulowane teoretycznie, ale nie występują w danych empirycznych dla województwa lubuskiego. Dodatkowe role postulowane to: Uniwersytet jako kreator polityki kulturalnej – kształtujący strategię rozwoju kultury poprzez ekspertyzy i współudział w tworzeniu polityk publicznych (Lipski 2023); Uniwersytet jako mediator międzykulturowy – mający rolę pośrednika w wymianie międzykulturowej na obszarze przygranicznym (Winiarska 2015, s. 50-64); Uniwersytet jako inkubator przemysłów kreatywnych – inicjujący start-upy kreatywne i klasterzy artystyczne (Ilczuk, Krzysztofek 2011; Siemieniuk 2019).

W świetle powyższych danych uzasadnione jest postawienie tezy, iż rola uniwersytetu jako kulturotwórcy wymaga systemowego wsparcia polityk publicznych (Szczepaniak 2014, s. 155-166). Wsparcie to powinno obejmować zarówno zwiększenie inwestycji w infrastrukturę kulturalną i badawczą, jak i rozwijanie partnerstw międzyuczelnianych oraz współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi – na zasadzie kompetencji transdyscyplinarnych (Stara 2022, s. 17-18). Na podstawie analizy danych i ról zidentyfikowanych w typologii, można także wyróżnić potencjalne obszary synergii pomiędzy uczelniami a instytucjami kultury np.: wspólna organizacja wydarzeń artystycznych, konferencji i debat publicznych; programy stażowe i wolontariackie dla studentów w instytucjach kultury; prowadzenie badań i ewaluacji potrzeb kulturalnych społeczności lokalnych; wspólne projekty B+R z zakresu kultury cyfrowej, dziedzictwa i innowacji społecznych.

Niniejszy artykuł potwierdza potrzebę świadomego włączenia uczelni wyższych w politykę kulturalną regionu jako kluczowych aktorów kultury oraz nakreśla możliwości dalszych badań (np. studia porównawcze w zakresie znaczenia ośrodków akademickich w województwach o podobnej strukturze socjo-ekonomicznej i demograficznej). Szczególną wagę ma tu funkcja integracyjna, która akcentuje rolę uniwersytetu w krajobrazie kulturowym regionu, ponieważ uniwersytet może łączyć różne środowiska poprzez działania artystyczne, popularyzatorskie i edukacyjne, budując tym samym „mosty kulturowe” pomiędzy nauką a społeczeństwem (Korporowicz 2017, s. 202-206).

Literatura | References

- BOURDIEU P. (1984), *Homo academicus*, Éditions de Minuit, Paris.
- DENEK K. (2013), Uniwersytet. Między tradycją a wyzwaniem współczesności i przyszłości, „Edukacja Humanistyczna”, nr 1/28, s. 7-21.
- DOMAGAŁA J., PIETRZAK M. (2023), Regionalne zróżnicowanie efektywności szkolnictwa wyższego w Polsce, „Turystyka i Rozwój Regionalny”, nr 20, s. 25-39.
- GIDDENS A. (2001), *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, PWN, Warszawa, s. 53-60.
- GŁÓWNY Urząd Statystyczny (2023), *Sektor non-profit w 2022 r.*, Warszawa, s. 195-197, 227.
- GŁÓWNY Urząd Statystyczny (2024), *Kultura i dziedzictwo narodowe w 2023 roku*, Warszawa-Kraków.
- GŁÓWNY Urząd Statystyczny (2025), *Nauka i technika w 2023 roku*, Warszawa-Szczecin.
- GUZY-STEINKE H., KROMOLICKA B., KUPIEC H., CZYŻEWSKA M., KOŚĆ I., SANDER A., SIELICKA E., POPEK P., ZIĘCIAK M., WALECKA A. (2022), Oddziaływanie uniwersytetu na środowisko, [w:] *Uniwersytet – raport z rubieży*, red. A. Murawska, P. Wiażewicz-Wójtowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 99-106.
- ILCZUK D., KRZYSZTOFEK K. (2011), *Znaczenie kompetencji kulturowych dla budowania kreatywności i kapitału intelektualnego Europy. Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*, Fundacja Pro Cultura, Warszawa.

- KOŚCIELNAK C. (2015), *Uniwersytet-rozwoj-kultura*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- KORPOROWICZ L. (2017), Mosty nadziei, czyli dziedzictwo kulturowe jako inspiracja dialogu: komunikat, „*Studia Sociologica*”, nr 9/1, s. 202-206.
- LIPSKI A. (2023), *Polityka kulturalna wobec wyzwań nowoczesnego społeczeństwa rynkowego: kultura – kreatywność – życie codzienne. Między polityką kulturalną a ekonomią kultury*, Prace Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, nr 162, Katowice.
- MAKUCH M. (2014), Kapitał ludzki jako determinanta rozwoju społecznego. Zarys problemu z perspektywy regionu, „*Studia Ekonomiczne*”, 167, s. 55-61.
- MELOSIK Z. (2002), *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Poznań, s. 139-145.
- OLECHNICKA A., PANDER W., PŁOSZAJ A., WOJNAR K. (2010), *Analiza strategii, modeli działania oraz ścieżek ewolucji wiodących szkół wyższych na świecie*, EGO, Warszawa.
- SIEMIENIUK Ł. (2019), *Akademickie inkubatory przedsiębiorczości jako kreator aktywności gospodarczej środowiska akademickiego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- SOLARCZYK-SZWEC H. (2007), Edukacja obywatelska młodzieży i dorosłych wobec przemocy politycznej – działania na pograniczu aktywności społecznej, oświatowej i kulturalnej, „*Rocznik Andragogiczny*”, s. 174-187.
- STARA F. (2022), Postulaty na pograniczu, [w:] *Uniwersytety na rubieżach. Konteksty semantyczne, historyczne, naukowe i edukacyjne*, (red.) A. Murawska, E. Magiera, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 15-22.
- SZCZEPANIAK M. (2014), Znaczenie sieci współpracy w rozwoju innowacji społecznych, „*Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*”, nr 76, s. 155-166.
- SZTOMPKA P. (2014), Uniwersytet współczesny: zderzenie dwóch kultur, „*Nauka*”, nr 1, s. 7-18.
- SZTOMPKA P. (2019), O pojęciu kultury raz jeszcze, „*Studia Socjologiczne*”, nr 1, s. 7-23.
- SZAHAJ A. (2014), *Kapitalizm drobnego druku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- UNIwersytet Zielonogórski (2024), *Monitoring losów zawodowych absolwentów Uniwersytetu Zielonogórskiego. Raport z badań 2024*, Zielona Góra.
- UNIwersytet Zielonogórski (2025a), <https://ksztalcenie.uz.zgora.pl>, [data dostępu: 30.05.2025].

- UNIwersytet Zielonogórski (2025b), <https://uz.zgora.pl/uczelnia/kalendarium> [data dostępu: 05.06.2025].
- URZĄD Statystyczny w Zielonej Górze (2024b), Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2024, Zielona Góra, s. 44.
- URZĄD Statystyczny w Zielonej Górze (2024a), Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego 2024, Zielona Góra.
- VARKOLY L., JĘDRZEJCZYK, W., KUČĘBA R., KULEJ-DUDEK E. (2019), Kształtowanie kompetencji kluczowych w społeczeństwie wiedzy, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej”, Organizacja i Zarządzanie, nr 79, s. 209-219.
- WINIARSKA A. (2015), Mediacja międzykulturowa – rola i kompetencje mediatora, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Socjologiczne”, t. VII, nr 2, s. 50-64.